

האזינו – שבת שובה

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
19:49	19:06	18:16*	י-ם
19:46	19:03	18:14	ת"א
19:47	19:04	18:15	חיפה
19:48	19:05	18:15	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 17:56

המלך המשפט

בתהום ולא בקלות. ועוד אמרו (ע"ז ג'): שהקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים וזן את כל העולם כולו מביצי כנים ועד קרני ראמים. הרי לנו שמשפטיו מגיעים לכל פרט בבריאה, והכל בצורה מדוקדקת ולא במקריות, וכ"ש בהשגחה על בני האדם, והדברים מבהילים.

ובזה נבין את התארים המיוחדים שאנו אומרים לה' יתברך בעשרת ימי תשובה, שהם ימי דין שבהם הקב"ה מגלה מלכותו בעולם כולו, שאמנם הקב"ה הוא מלך שרופא וחונן וסולח ועוד הרבה הרבה הכל ממנו יתברך, אולם לא באלה ניכרת מלכותו בעולם, אלא דוקא בשני הדברים שהזכרנו בקדושתו ופרישותו משאר בני האדם, ובמשפטיו שבהם מעמיד את הארץ, שהם המיוחדים למלך. וכנגדם אנו אומרים המלך הקדוש והמלך המשפט, המלך הקדוש, קדוש פירושו מופרש ומופלא, והקב"ה נקרא הקדוש בהא הידיעה, שהוא מרוחק מבני האדם וממעשיהם תכלית הריחוק, ואפילו מן המלאכים וצבא השמים. והמלך המשפט כנגד משפטיו העמוקים ומחושבים, וכמו שאמרו רבותינו (שבת ק"ו). אחד מבני החבורה שנפטר ידאגו כל בני החבורה, וביארו המפרשים שאם הגיע הצער לבני החבורה מפטירתו של חברם, בודאי יש בהם עוונות שראויים הם בגללם להצטער ולכן ידאגו. [ולפי זה נבין דעת רוב הראשונים שאינו מועיל אפילו בדיעבד לומר "מלך אוהב צדקה ומשפט", שכן כל אדם אוהב צדקה ומשפט, ואנו רוצים להראות יחודו משאר הבריות כולם ולכן אומרים זאת בהא הידיעה ומדגישים את משפטו בדוקא].

ודוגמא למשפטיו של בורא עולם אנו מוצאים גם בפרשתנו, והוא מה שנאמר בשירת האזינו (ל"ב ד') הצור תמים פָּעָלוּ פִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֶל אַמּוֹנָה וְאִין עָנָל צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא. ופירשו רבותינו (תענית י"א). אל אמונה ואין עול, אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושים כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושים [וכך אמרה אשתו של ר' חנניה בן תרדיון כשדנו אותה להריגה (כמבואר בע"ז י"ח)]. וְאִין עָנָל כֶּשֶׁם שִׁמְשָׁלְמִין שְׂכַר לְצַדִּיקִים לְעוֹלָם הַבָּא אִפִּילוּ עַל מִצְוָה קְלָה שֶׁעוֹשִׂין כִּךְ מִשְׁלָמִין שְׂכַר לְרַשְׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה אִפִּילוּ עַל מִצְוָה קְלָה שֶׁעוֹשִׂין. צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא מְלַמֵּד שִׁבְשַׁעַת פְּטִירְתּוֹ שֶׁל אָדָם לְבֵית עוֹלָמוֹ כֹּל מַעֲשָׂיו נִפְרָטִין לְפָנָיו, וְאוֹמְרִים לוֹ כִּךְ וְכִךְ עֲשִׂית בְּמִקּוֹם פְּלוֹנֵי בְּיוֹם פְּלוֹנֵי, וְהוּא אוֹמֵר הֵן, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁמִּצְדִּיק עָלֶיךָ אֶת הַדִּין וְאוֹמֵר לָהֶם יִפֶּה דַּתְּוֹנֵי לְקִיָּים מֵהַ שְׁנֵאֵמֵר לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדַבְּרְךָ. עכ"ל. היכן מצאנו דין ודין כזה, ועל כך אנו מכריזים על הבורא יתברך ואומרים המלך המשפט, שהוא המלך בהא הידיעה ששופט את כל בריותיו, ואין מי שאינו נידון על מעשיו ואין מקריות ואין טעות.

נמצא בימים אלה שהקב"ה יושב וזן את כל העולם כולו, על המחיה ועל הכלכלה, על החיים, על המצב הבטחוני, ועוד ועוד, ובקיצור על כל פרט בבריאה, מלכותו יתברך כמה היא גוברת ומושלטת, ועל זה אנו אומרים בתפלה ומלכותו בכל משלה, וצריכים אנו להזכיר שבח זה של בוראנו ביראת כבוד ובאימה, שממנה כל תהיה הנהגתו עימנו בשנה הבאה, המלך המשפט.

הנה בימים אלו של עשרת ימי תשובה אנו אומרים בברכות שמונה עשרה שני שינויים, בברכת אתה קדוש במקום האל הקדוש אנו אומרים המלך הקדוש, ובברכת השיבה שופטינו במקום לחתום מלך אוהב צדקה ומשפט אנו חותמים המלך המשפט (כמבואר בברכות י"ב; ובשו"ע סי' תקפ"ב סעי' א'). ובאמת יש להבין מדוע בחרו רבותינו דוקא בשני שינויים אלו, אם הטעם הוא כדי להזכיר את מלכותו יתברך א"כ מדוע שלא נשנה את כל הברכות ונאמר בכולם מלך, וכמו מלך מלך מגן אברהם, מלך מחיה מתים, מלך קדוש, חונן הדעת, וכן הלאה. ואם נאמר שיש ענין להדגיש זאת בהא הידיעה א"כ נוכל לעשותם בהא הידיעה המלך החונן, המלך הגואל, או לפחות את מי שנוכל נשנה, ומדוע רבותינו מלכתחילה בחרו רק שנים אלה, בודאי שיש בהם סיבה אותה אנו צריכים להבין.

וטרם שנבאר נתבונן במלכות הקיימת בארץ מה ההבדל שבין מלך בשר ודם לשאר העם, הרי לכאורה גם הוא אוכל שותה ישן ועושה כל הדברים בדיוק כמו כל הנתינים שלו, א"כ במה הובדל הוא להיות לו מלך, ואין אנו מדברים במלכים עריצים שנטלו את שלטון המלוכה בכח הזרוע, אלא במלכים שהעם בחר אותם, או במלכים שה' בחר אותם כמו שאול ודוד.

ואולם כאשר נתבונן נראה שיש שני דברים שבהם נבדל המלך מכל שאר בני האדם, ובזה ניכרת מלכותו, האחד שהמלך צריך להיות המיוחד שבעם בחכמה ובתבונה ודעת, שידע להנהיג את העם בצורה נכונה ונבונה. ודבר שני הוא שיש למלך כושר הנהגה ושיפוט, שבאותם הזמנים המלך הוא היה שופט את כל הארץ וכמו שאמר שלמה המלך (משלי כ"ט ד') מִלֶּךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ, ומלך שאינו יודע לשפוט נכונה לבסוף הוא מחריב את ארצו. וכן ראינו אצל שלמה המלך ע"ה בעצמו, שכאשר התמנה למלך ונגלה אליו הקב"ה בחלום הלילה ושאלו מה תבקש, והוא השיב חכמה לשפוט את העם (כמבואר במלכים א' ג'), שזה עיקר תפקידו של מלך לשפוט את העם משפט צדק, ועד היום נשארו עוד מקצת מדינות האוחזות בשלטון המלוכה, והמלך שם בידו נפש כל חי להמית או לענוש כפי שיראה לו.

ומכך נקיש גם למלכות שמים, רק שבמלכות שמים שני דברים אלו הרבה יותר אמיתיים, והיינו שאמנם כאמור מלך בשר ודם היו ממנים בדרך כלל המיוחד שבעם, אבל פעמים רבות היו מיוחדים יותר ממנו, וברוב הפעמים יועץ המלך היה חכם יותר מן המלך, וכן בעניני המשפט מלך בשר ודם יש לו נגיעות ופעמים שמטה את הדין לכאן או לכאן. וכל זה לא שייך אצל מלך מלכי המלכים הבורא יתברך, שאין בעליונים ובתחתונים מי שידמה לו או ישווה ולו במעט, הוא מובדל ומופרש מכולם בכל מעשיו. וכן לגבי משפטיו, הרי שעמקו מאוד וכל משפטיו אמת וצדק למעמיק בהם ויודע נסתרותיהם, וכמו שנאמר (תהילים ל"ו ז') צְדָקָתְךָ כְּסִיבֵי אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תִּהְיֶה רִבְּהָ, ואמרו רבותינו (חולין ס"ג). שר' יוחנן כאשר היה רואה את השלך, הוא עוף השולה דגים מן הים, היה אומר משפטיך תהום רבה. ופירש רש"י: א. שהוא מזומן להרוג את הדגים שצריכים למות, והיינו ששולח את השלך לתהום לקיים גזירותיו. ב. שזן את השלך למצוא מזונותיו

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הנהגות ליום הכפורים

א. אמרו רבותינו (יומא פ"א:א) מצוה להוסיף מחול על הקודש בערב יום הכפורים בכניסתו וביציאתו, ורבים סוברים שזו מצות עשה מן התורה, ומן הדין די בתוספת כל שהוא וצריך שיהיה חוץ מזמן בין השמשות שהוא ספק מן התורה (חור"ע ימים נוראים עמ' רנ"ב), ונהגו על פי הלוחות להוסיף עשרים דקות כמו בערב שבת, ובאותה התוספת צריך לפרוש מכל חמשת העינויים ומכל מלאכה ואפילו מלאכה דרבנן. וגם הנשים ינהגו כך וצריך להודיעם שלפחות יפרשו מספר דקות קודם השקיעה. (שם עמ' רנ"ה).

ב. ישנם המקפידים לומר את "כל נדרי" קודם השקיעה, וכך באמת היה המנהג אולם כיום שרבים מאחרים ובאים רק בצאת הכוכבים, ראוי לאחר אמירתו עד שיבואו רוב הצבור, בכדי שכולם יעשו את ההתרה, וידוע שביום הכפורים מגיעים אנשים רבים שאינם שומרי תורה ומצוות במשך כל השנה, ואם נקדים אמירת כל נדרי לא יזכו להתרה, ומה גם שאנו אומרים בתחילת כל נדרי שאנו מתירים להתפלל את העברניים, וחבל לאבד אותם. [ומה גם שבכדי לומר את כל נדרי צריך להקדים גם אמירת לך אלי תשוקתי, ואת הפיוטים שאחריו, וצריך להתחיל לפחות חצי שעה קודם השקיעה, ובזמנים עברו שכל העדה כולם היו שומרי תורה, היו באמת מקדימים לבוא, ואפילו שהתפילה היה נגמרת בלילה מוקדם, לא היו מבטלים זמנם, והיו עוסקים בלילה בתהלים ובוהר, ובבוקר משכימים קום לקרוא כתר מלכות של ר' שלמה אבן גבירול, אבל כעת אם יגמרו מוקדם תפלת ערבית, ילכו לטייל ויתבטלו שעות רבות מן הלילה, וספק גדול אם יבואו בבוקר להתפלל, לכן עדיף להתחיל "לך אלי" רק בצאת הכוכבים ולא לפני, ואין לאן למהר].

ג. רבנו האר"י צוה לאחד מתלמידיו שיקנה ספר כל נדרי בכל מחיר ואמר לו שיש בזה תיקון גדול. (שער הכונות דף ק ע"א). ויחבק הספר תורה בב' זרועותיו וינשקו, והוא תיקון לעוון נדרים ולחטא החמור. (פרי עץ חיים שער כ"ז פ"ב). [והמעייין בשער הכונות יראה שגם בשאר ספרים יש ענין, שלא חילק בין הספר תורה ראשון לשאר הספרים, וכתב שזה סמך למנהג שמוציאים ג' ספרי תורה, ומשמע שבכולם יש ענין, ואולם בספר פרי עץ חיים (שם) כתב שצוה לקנות את הספר הראשון, וכן הוא במחברת הקודש (שער יום הכפורים), ואולם גם לדבריהם נראה שעיקר המצוה בספר הראשון אבל גם בשאר ספרים יש ענין, שהרי הם מסיימים שמאכן נלמד שיש סמך גדול בספרים אלו של כל נדרי, ומשמע שיש ענין בכל הספרים שמוציאים לכל נדרי. ומה גם שכתבו בתחילה: בענין "שלושה" ספרים שמוציאים. וכ"כ במפורש בספר חמדת ימים (יום הכפרים פ"ב) שאף אם יקח אחד משאר הספרים יעשה את כל הסדר שכתב שגם בהם יש תיקון לנדריים וכו', ע"ש ונביא דבריו בסמוך. ואולם גם אם נאמר שמפורש בהם שרק בספר הראשון, מ"מ על שער הכונות יש לנו לסמוך, שבכל מקום שיש מחלוקת בין הפרי עץ חיים לשער הכונות אנו הולכים אחר שער הכונות, שהוא העיקר (וכמו שהארכנו בזה בספר ויוסף עוד דוד ח"א עמ' רי"ג רי"ה). וכל זה שלא כדברי האור לציון (ח"ד עמ' קכ"א בהערה) שכתב שכל הענין והתיקון הוא רק בספר תורה הראשון, וציון לפרי עץ חיים. ולפי האמור הכונה היא שהעיקר הוא הראשון, אבל גם בשאר ספרים יש ענין. ובדרך אגב נאמר שבשער הכונות לא הזכיר חיבוק ונישוק של הספר. ובספר פרי עץ חיים לא הזכיר ענין ההוצאה מן היכל, ובאור לציון חיבר את שני הספרים וכתב להקפיד בכל האמור בהם: א. ספר ראשון, ב. ההוצאה על ידו, ג. חיבוק ונישוק הספר. ואם אפשר בודאי שיש להזהר בכך].

ד. במקום שמוציאים שבעה ספרים טוב יותר לקנות את הספר הששי שהוא רומז ליסוד, (חמדת ימים יום הכפרים פ"ב). [ונראה שבמקום שמוציאים עשרה ספרים עדיף שיקנה את

התשיעי שאז הוא רומז אל היסוד, כן נלע"ד, ומ"מ נראה שגם הששי טוב]. ויש מי שהעיר שהעיקר הוא המוציא, ולכן יקפיד הקונה את הספר להוציאו הוא מן היכל. [וישנם היודעים זאת ובכונה רוצים הם להוציא את הספר ולהגישו בפני הקונה, בכדי שירויחו הם את ההוצאה, ולענ"ד לפי דעתם עוון גזל בידם, שמפסידים אותו את עיקר התיקון וגורמים לו לשלם ממון רב בלא שום ענין. אולם לעצם הענין נלע"ד שהעיקר זה מי שקונה אותו ומוליך אותו מן היכל לתיבה ואף שאינו מוציאו, ומה שכתב בשער הכונות להוציא היינו מפני שכך היה דרכם שהקונה הוא המוציא וכמו שאנו נוהגים בשבת, אבל כיום ביום הכפורים שמוציאים כמה ספרים והגבאי מוציא ומחלק לקונים, נראה שאין בכך כלום, שהעיקר הוא הקונה, ומ"מ יעשה זאת בתמימות ולא בכונה לקחת את המצוה, ועדיף יותר שכל אחד מהעולים יוציא ויצא ידי חובת כל הדעות].

ה. והמנהג שזה האוחז ספר כל נדרי, הוא יברך שהחיינו בקול רם. (בן איש חי וילך י"א). ובזמננו נולד ממנהג זה תקלות רבות, שהרבה פעמים הקונים את הספר הוא אדם שאינו ירא שמים, ובקושי יודע לברך, ובודאי שאינו יודע להוציא ידי חובה בברכתו, ולכן הטוב להנהיג כיום בכל מקום שרב בית הכנסת הוא יברך שהחיינו, ואם קונה הספר מתעקש לברך הוא לא יעשו עימו קטטה בעבור זה, אלא יאמר הרב שהקונה יברך בקול רם וכל הקהל יחזור אחריו, [והמברך לא יפגע מכך, שבכל זאת הוא קיבל את הכבוד לברך ראשון וכולם חוזרים אחריו], ואם בכל זאת בירך הקונה שאינו ירא שמים וכיון להוציא ידי חובה את הקהל, יצאו השומעים בברכתו, ואפילו אם נועלי עור. (אור לציון ח"ד עמ' קכ"א סוף הערה ג).

ו. חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום (מנחות מ"ג), ובכל יום כאשר אדם מתפלל ג' תפילות ומברך ברכות השחר וברכות המצוות, כבר משלים הוא למאה ברכות (כמבואר בב"י סי' מ"א), וחייב זה הינו גם ביום הכפורים, אלא שביום הכפורים חסרים לנו למעלה מעשרים ברכות, ואיננו יכולים להשלימם באכילה ושתייה שנאסרו ביום הכפורים, ויש שכתבו להשלימם ע"י ברכת הריח (סדר היום, מאה ברכות עמ' ל"ה, והביאו הש"ה יומא עמוד התשובה אות ל"ב), ואולם יש שאסרו הנאת הריח ביום הכפורים (כנה"ג סי' מ"ו בהגהת הטור). ואף לדעת המתירים עדיין קשה להגיע מברכת הריח לבד לעשרים ברכות, ואין לנו אלא העצה היעוצה מפי הראשונים לכונן לברכות העולים לתורה ולברכות המפטייר (כמבואר בב"י שם, ובשו"ע בס"י רפ"ד סעי' ג'), [ובקריאת התורה בשחרית כבר יכול להשלים, שהרי יש ששה עולים שהם חובת היום, וכל אחד מברך שתי ברכות, הרי לנו שתיים עשרה ברכות, והמפטייר מברך עוד שבע שתיים על התורה אחת לפני ההפטרה וארבע אחר ההפטרה, הרי תשע עשרה ברכות, ובדרך כלל יש מוסיפים, וכבר יש יותר מעשרים ברכות, ואם יכוונו גם במנחה יגיעו העולים לברכות ויותר]. אולם צריך לעורר את חובתם לברך בקול ולעורר את הצבור שיכוונו לצאת ידי חובתם ויענו אמן. [שאע"פ שמדברי הב"י (סי' מ"ו) משמע שאפילו לא ענו אמן יצאו ידי חובה, מ"מ בשו"ע העתיק לשון הראשונים שיענו אמן, ומשמע שלא סמך על סברתו להחשיבם מבלי ענית אמן. ולכאורה צריך לומר לעולים לכונן להוציא בברכתם את הרבים ידי חובה, ואע"פ שהשו"ע כתב שרק על השומעים לכונן, אולי פשוט לו שהעולים מכוונים להוציא את הרבים. וצ"ע].

ה. חיבוק ונישוק הספר. ואם אפשר בודאי שיש להזהר בכך].

ד. במקום שמוציאים שבעה ספרים טוב יותר לקנות את

הספר הששי שהוא רומז ליסוד, (חמדת ימים יום הכפרים פ"ב).

[ונראה שבמקום שמוציאים עשרה ספרים עדיף שיקנה את